

«راهکارهای عبور از فتنه های آخر الزمان از دیدگاه آیات و روایات»

حکیمه مجدمی مقدم^۱

چکیده

مسیر زندگی انسان براساس سنت الهی و تاریخی همواره صحنه های جدال حق و باطل است. تاریخ بهترین گواه بر این است، قرآن کریم در آیات متعددی از وقوع فتنه ها در زندگی انسانها خبر داده است امتحان و آزمایش کردن مردم یکی از سنت های حتمی خداوند است. او بندگان خود را به اسباب گوناگون می آزماید تا میزان استواریشان در مسیر حق روشن شود البته نتیجه ی امتحان برای خداوند معلوم است ولی در کوره آزمایش ها این بندگان هستند که ساخته می شوند و به جوهر اصلی خود پی می برند، انسان ها برای رهایی از این طوفان وهمگین و گمراه کننده ی فتنه ها نیازمند شناخت درست حق و باطل دارند و آنچه شناخت فتنه و پرهیز از فرو غلتیدن در آن را برای انسان ها ضروری می سازد این است که فتنه ها می توانند موجب از دست رفتن مهم ترین سرمایه و دست آورد انسان ها یعنی دین او باشند. حال با اوضاعی که از جامعه مسلمانان در آخر الزمان ترسیم شده از فتنه هایی که در عرصه های مختلف اتفاق می افتد و این که احوال مردم فرو غلتیدن در منجلاب معاصی و گناهان و دست برداشتن از اعتقادات و باورهای صحیح و درست است. در این شرایط ثبات بر اعتقادات و باورهای دینی و حفظ ارزش های الهی بسیار دشوار است بر همین اساس بزرگان دین نه تنها پیروان خود را از این فتنه ها و آثار زیان بار آن آگاه کردند بلکه مشفقانه راه های نجات و مصونیت از آن را نیز برایمان بیان فرمودند. مقاله ی پیش رو با روش توصیفی به واکاری تبیین راهکارهای عبور از فتنه های آخر الزمان از منظر آیات و روایات به روش کتابخانه ای می پردازد. بر همین اساس در آغاز پژوهش به مفهوم فتنه در لغت و اصطلاح پرداخته شده سپس به ارائه ده راهکار تحت دو عنوان کلی در دو حوزه پرداخته شده است، حوزه ی اعتقادی که شامل مجموعه ای از امور اعتقادی (اهتمام و تمسک به قرآن مجید- تمسک به اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم- ثبات و استقامت در دینداری- دفع فتن با ذکر و دعا) و حوزه ی اخلاقی که شامل مجموعه ای از امور اخلاقی از

^۱ طلبه سال آخر سطح ۲ (گرایش عمومی)، مدرسه علمیه فاطمیه (س) کارون تابستان ۱۴۰۳.

جمله(پرهیز از دنیا گرایی - پیشه کردن تقوای الهی - پرهیز از عجب، فخر و کبر(برتری جویی)- پرهیز از خوردن مال حرام- پرهیز از هوای نفس و درازی آرزو- اخلاص) است که در آیات قرآن و با روایات اهل بیت علیهم السلام مورد تاکید فراوانی قرار گرفته و نقش موثری در نجات انسان ها از فتنه های آخر الزمان دارد و انسان مؤمن را در جولان فتنه ها به سمت حق هدایت و از سقوط در فتنه ها در امان نگه می دارد. لذا ضرورت تبیین راهکارها برای عبور از این فتنه های آخر الزمان که جبهه های حق و باطل در آمیخته شده است اثبات می شود.

کلید واژه ها

فتنه- راهکار- دین- قرآن- روایات- آخر الزمان- نجات از فتنه.

تاریخ چشم انداز عبرت است، چشم اندازی که جلوه های زندگی بشر را در خود جای داده است؛ فراز و فرودهای جوامع بشری را به تصویر می کشد و در عین حال درس ها و عبرت هایی را عرضه می دارد که انسان همواره می تواند از آن بهره گیرد. چرا که مسیر زندگی انسان ها براساس سنت های الهی و تاریخی همواره صحنه ی جدال حق و باطل است و تاریخ بهترین گواه است. قرآن کریم در آیات متعددی از وقوع فتنه در زندگی انسان ها خبر داده است زیرا که از سنت های حتمی و استثنای پذیر خداوند امتحان است هر کس و هر قومی و هر جامعه ای با چیزی آزمایش می شود تا میزان صداقت و ادعا، ایمان و کفر، تحمل و ناشکیبایی آنان مشخص شود. به آن چیزی که وسیله آزمایش است فتنه گفته می شود مانند (اموال - اولاد - قحطی - کمبود - مرگ و میرها - بلاها و شداید) فتنه به معنای کوره ی ذوب فلزات است و در فتنه است که سنگ از آهن جدا می شود پس فتنه را باید بستر فضایی برای جدایی حق از باطل خیر و شر و خوب از بد دانست. بر پایه ی آیات و روایات، جهان اسلام فتنه هایی را تجربه خواهد کرد که حق و باطل در هم آمیخته و معلوم نباشد و غبار فتنه چنان جامعه را در بر می گیرد که حتی دانشمندان و علما هم دچار تزلزل می شوند. به فرموده ی خداوند در قرآن کریم: ((الْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ^۱؛ فتنه از قتل هم شدیدتر و بزرگ تر است)). پیامبر مکرم اسلام صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت ایشان علیهم السلام نیز موقعیت های گوناگون امت را در هنگام وقوع فتنه هایی که به شیعیان سیاه و ظلمانی می مانند هشدار داده و توصیه های لازم را به امت نمودند. بر همین اساس بزرگان دین نه تنها پیروان خود را از وقوع این فتنه ها در آخر الزمان و آثار زیان بار آن آگاه کردند بلکه مشفقانه راهکارهایی برای نجات و عبور از این فتنه ها را نیز بیان فرمودند.

حال این پرسش مطرح است که چه راهکارهایی برای عبور از فتنه های آخر الزمان وجود دارد؟

محقق در نظر دارد در این مقاله به ارائه راهکارهایی در دو حوزه اعتقادی و اخلاقی از دیدگاه آیات و روایات بپردازد. ارائه ی راهکارهای نجات از این فتنه های آخر الزمان توسط محقق در این پژوهش می تواند انسان را از فرو رفتن در این فتنه ها نجات بدهد. زیرا که دوران آخر الزمان دوران آزمایش شیعیان است و دشوارترین دوران برای ثبات بر اعتقادات و باورهای دینی و حفظ ارزش های الهی است. حال محقق لازم و ضروری دانسته که با گردآوری این مقاله بر معرفت و شناخت این موضوع بیفزاید، پیشینه ی تحقیق به شرح زیر است:

مقاله ی فتنه های آخر الزمان و راه نجات از آن اثر صدیقه توکلی

در این مقاله قرآن در آیات متعددی از وقوع فتنه خبر داده پیامبر اسلام (ص) و اهل بیت مطهر ایشان فتنه هایی را برای امت اسلامی پیشگویی کرده اند که از صدر اسلام آغاز و تا ظهور حضرت مهدی (عج) ادامه دارد.

^۱ سوره ی بقره، آیه ۱۹۱.

مؤمنین را در ایمان و ولایت مداری مورد آزمون و امتحان قرار می دهد. اهل بیت علیهم السلام راهکارهای مختلفی برای در امان ماندن از فتنه ها و رهایی از عواقب هلاک کننده آن ها برای اُمت بیان داشته اند که قرآن نیز بر آن ها صحنه می گذارد.

کتاب: فتنه های آخر الزمان: اثر سید محمد حسینی بهارنچی می باشد که توسط انتشارات بینش آزادگان منتشر شده است.

هدف از این نوشتار، توجه دادن برادران و خواهران مسلمان به فتنه ها و نشانه های آخر الزمان می باشد که سبب انحراف بسیاری از مردم این زمان شده است و در مقام گمراه نمودن مردم مسلمان، به ویژه جوانان مسلمان هستند آنان فساد و فحشا را جلوه می دهند و باطل های خود را به شکل حق مطرح می کنند و از بی اطلاعی مردم ما سوء استفاده می نمایند.

مقاله ی: راهکارهای گریز از گرداب فتنه از دیدگاه نهج البلاغه، اثر دهقانی فرزاد.

در این مقاله جوامع انسانی دچار فتنه هایی می شوند که سبب آمیخته شدن حق و باطل می شود این فضا نیاز به شناخت دارد تا بتواند حقیقت را بفهمند در تعالیم اسلامی برای در امان ماندن و خروج از گرداب فتنه ها، راهکارهای زیادی ارائه شده است که می تواند بسلامتی از این گرداب عبور کنند.

اهداف مورد انتظار در این پژوهش عبارتند از:

(۱) آشنایی مخاطبان با راهکارهای عبور از فتنه های اخلاقی آخر الزمان از دیدگاه آیات و روایات.

(۲) آشنایی مخاطبان با راهکارهای عبور از فتنه های اعتقادی آخر الزمان از دیدگاه آیات و روایات.

فتنه برگرفته از ماده ((فتن)) (ف ت ن) می باشد^۱، در لغت فارسی به معنای ابتلاء، آزمایش، اختلاف میان مردم، آشوب، عبرت-عذاب، محنت، دیوانگی، گمراهی-فضیحت و رسوایی آمده است.^۲

لغویون در فرهنگ های واژگانی معانی مختلف را برای آن ذکر کرده اند و در ذیل به آنها اشاره می گردد.

اکثر لغویان بیان کرده اند که کلمه ((فتنه)) در کلام عرب بر ابتلاء و امتحان و اختبار دلالت می کند که اصل آن مأخوذ از عبارت هابی نظیر ((فتنت الذّهب (الفّضه) اذا ادخلتها فی النّار لتتمیز الرّدى من الجید))^۳ و عبارت های مشابه ((اصل الفتن: ادخال الذّهب النّار لتظهر جودته من رداءته، و استعمل فی إدخال الإنسان النار)) که به معنای احراق طلا یا نقره در آتش به قصد ابتلاء و اختیار می باشد^۴، چنان که لغتن: را به معنای سوزاندن چیزی در آتش گرفته اند که در لسان العرب آمده ((الفتن: الاحراق بالنار. و فتن الشیء فی النار یفتنه، احرقه))^۵ آیه ی ((یَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ یُفْتَنُونَ))^۶ در سوره ی ذاریات را شاهی قرآنی بر معنای اولیه این ماده ذکر کرده اند و همچنین در سوره ی دیگر قرآن خداوند فرمودند: آیا مردم گمان کرده اند همین که بگویند ایمان آوردیم رها می شوند و به وسیله ی جان و مال و فرزند و حوادث مورد آزمایش قرار نمی گیرند؟^۷ در حالی که بدون تردید کسانی که پیش از آنها بودند، آزمودیم تا ایمان آنها سنجیده و مؤمن از کافر جدا شود و حق و باطل معلوم شود^۸ در این میان مصطفوی نظر دیگری دارد و درباره ی اصل معنای فتنه، می نویسد: ((ان الاصل الواحد فی الماده، هو ما یوجب اختلالاً مع اضطراب فما اوجب هذین الامرین فهو فتنه و لها مصادیق کالاموال و الاولاد و الاختلاف فی الاراء و العلوّ فی الامر و العذاب و الکفر و الجنون و الابتلاء و غیرها)) یعنی اصل این ماده چیزی است که موجب اختلال و اضطراب گردد که دارای مصادیقی چون اموال، اولاد، اختلاف در دیدگاه ها، در زیاده روی در امور عذاب، کفر، جنون و آزمایش است.^۹

^۱ ر.ک. فراهیدی، العین، ج ۸، ص ۱۲۷.

^۲ عبدالنبی، قیم، ۱۳۸۵، ص ۷۷۶.

^۳ طریحی، مجمع البحرین و مطلع النیرین، ج ۶، ص ۲۹۱.

^۴ راغب اصفهانی، مفردات، ج ۱، ص ۶۲۳.

^۵ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۳، ص ۳۱۷.

^۶ سوره ی ذاریات، آیه ۱۳.

^۷ سوره ی عنکبوت، آیه ۲.

^۸ سوره ی عنکبوت، آیه ۳.

^۹ مصطفوی، التحقیق فی الکلمات القرآن الکریم، ص ۲۴-۲۳.

البته پایداری و استقامت بر اخلاص در عمل نیازمند تمرین و ممارست بر اخلاص است و این امر نیز به تدریج و پس از تلاش و مراقبه حاصل خواهد شد و نباید با اندک شکستگی از عرصه اخلاص ورزیدن نا امید و سرشکسته شد.^۱

امام رضا(ع) نیز در ضمن حدیثی که از پدران بزرگوارشان از امام علی(ع) روایت کرده تنها مخلصین را در فتنه ها ثابت قدم دانسته است. بنابراین یکی از راهکارهای مؤثر برای نجات از فتنه های آخر الزمان ورود انسان در مسلک مخلصان است. کسانی که از هر چه غیر خدا دل بریده اند و ظاهر و باطن خویش را برای خدا قرار داده و جایی برای جولان هواهای نفسانی در وجود خود باقی نگذارده اند انسان معتقد می تواند خود را ارزیابی کند که آیا در مسلک این گروه هست یا نه؟^۲ پیامبر مکرم صلی الله علیه و آله وسلم نشانه هایی برای مخلصین بیان فرمودند: ((علامه المخلص أربع: يُسلم قلبه و يُسلم جوارحه و يبذل خيره و يكف شره)) نشانه مخلص چهار چیز باشد: دل خود را سلامت و پاکی ببخشد و اعضای خود را پاکسازی کند و نیکی خود را تقدیم و از بدی خود جلوگیری کند.^۳

^۱ کلینی، کافی، ج ۲، ص ۱۶.

^۲ توکلی، صدیقه، مقاله فتنه های آخر الزمان و راه نجات از آن.

^۳ انصاری قمی، ۱۳۸۸: ۴۰۰-ح ۳۳۱۷.

نتیجه

مقاله‌ی حاضر به تبیین راهکارهای عبور از فتنه‌های آخر الزمان از دیدگاه آیات و روایات به رشته‌ی تحریر در آمده است.

فتنه یکی از سنت‌های حتمی خداوند در زندگی بشر است که برای مشخص شدن میزان ثبات و استقامت انسان در مسیری که از نظر دینی و اعتقادی انتخاب کرده روی می‌دهد و حاصل آن می‌تواند به تغییر مسیر یا ثبات هر چه بیشتر او در راهی که انتخاب کرده بینجامد. هر چند فتنه‌های آخر الزمان سختی‌ها و تلخی‌های خاص خود را به دنبال می‌آورد ولیکن شیرینی‌های پی در پی آن نصیب مؤمن می‌شود که شاید از هیچ راه دیگری تحصیل آن‌ها برای مؤمن ممکن نباشد. از نگاه آموزه‌های قرآنی و روایی دوران آخر الزمان دوران کاملاً تیره و تاریک و اوج یأس و ناامیدی بشریت نیست بلکه مقطع جریانی عالی‌ترین تربیت‌های بشری است که طی آن مخلصان و پاک‌طینتان با عبور از آتش فتنه‌های سخت، تزکیه شده و در مسیر صحیح دین قرار گرفته‌اند. حال تتبع در روایات اهل بیت علیهم السلام و نیز آیات فراوان، ما را به راهکارهایی رسانده که التزام عملی به آن‌ها می‌تواند نقش موثری در رهایی انسان از شرور حاصل از فتنه‌ها داشته باشد، از جمله ده راهکار تحت دو عنوان کلی در دو حوزه‌ی اعتقادی و اخلاقی که حوزه‌ی اعتقادی شامل (اهتمام و تمسک به قرآن مجید- تمسک به اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم- ثبات و استقامت در دینداری- دفع فتن با ذکر و دعا) و حوزه‌ی اخلاقی نیز شامل مجموعه‌ای از مباحث (پرهیز از دنیاگرایی- پیشه کردن تقوای الهی- پرهیز از عجب، فخر و کبر (برتری جویی)- پرهیز از خوردن مال حرام- پرهیز از هوای نفس و درازی آرزو- اخلاص) است.

کارایی این راهکارها در گرو پیروی کردن از قرآن و اهل بیت علیهم السلام و نهادینه کردن این امور در کردار و رفتارها و عمل است. در نهایت برای رسیدن به این هدف (نجات از فتنه‌های آخر الزمان) بدون در نظر گرفتن اوامر و نواهی اصول قرآنی و روائی اهل بیت علیهم السلام امکان پذیر نیست.

حال از آنچه که آیات و روایات و مطالب بدست آوردیم این است که جبهه‌ی حق با تمام فراز و نشیب‌ها و مشکلات رو به پیشرفت و پیروزی است و این وظیفه را برای ما سنگین می‌کند تا در برابر مشکلات و سختی‌های دوران آخر الزمان استقامت کنیم و با توکل و توسل به قرآن و اهل بیت علیهم السلام به سلامتی از این فتنه‌ها عبور کنیم و پیروز شویم.

فهرست منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

منابع فارسی

- ۱- برنجکار، خدایاری، رضا، علی نقی، انسان شناسی، قم، دفتر نشر معارف، چاپ هفتم، زمستان ۱۳۹۶.
- ۲- تحریری، محمد باقر، اخلاق بندگی، مرکز نشر هاجر- قم- چاپ اول زمستان ۱۳۹۶.
- ۳- تحریری، محمد باقر، اخلاق اجتماعی، نشر هاجر- قم، چاپ هشتم تابستان ۱۳۹۹.
- ۴- حیدری، علیرضا، فتنه و راه گریز از آن، معرفت، ۱۳۸۷.
- ۵- دهخدا، علی اکبر- لغت نامه دهخدا- کوشش: محمد معین و جعفر شهیدی، تهران، چاپ دوم ۱۳۷۷.
- ۶- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات، مترجم: سید غلامرضا خسروی حسینی، تهران، مرتضوی، چاپ چهارم ۱۳۸۸.
- ۷- طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، مترجم: محمد باقر موسوی، قم دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، چاپ پنجم ۱۳۷۴ق.
- ۸- عبدالنبی، قیم، فرهنگ معاصر عربی-فارسی- انتشارات معاصر-۱۳۸۵.
- ۹- محدثی، جواد، بر کرانه ی شرح چهل حدیث امام خمینی رحمه الله علیه، قم- مرکز نشر هاجر- چاپ دوم بهار ۱۳۹۹.
- ۱۰- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، پیام امام امیرالمؤمنین علیه السلام- تهران ۱۳۸۱.
- ۱۱- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه چاپ هشتم ۱۳۶۸ هجری شمسی.
- ۱۲- بالا دستیان، حائری پور: یوسفیان، محمد امین- محمد مهدی- مهدی، نگین آفرینش ج(۱)، ویراستار: محمد رضا مجیری، قم، انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام، چاپ: هشتاد و نه، پاییز ۱۳۹۸.
- ۱۳- هاشمی نژاد، حسین، ماء معین، تهران، انتشارات مفید، چاپ اول زمستان ۱۳۹۹.

منابع عربی

- ۱- آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم، ترجمه: محمد علی انصاری (قمی)، تهران، نشر محمد علی الانصاری القمی، چاپ اول، ۱۳۷۷.
- ۲- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، تصحیح: علی اکبر غفاری، قم: جامعه المدرسین، چاپ دوم ۱۴۰۴ق.
- ۳- ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، کمال الدین و تمام النعمه، مصحح: علی اکبر غفاری ناشر اسلامیه، تهران، چاپ دوم، سال ۱۳۹۵ق.
- ۴- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، چاپ هفتم، بیروت، دار الصادر، چاپ یکم ۱۴۰۸ق.
- ۵- ابن حنبل، احمد بن محمد، مسند، ناشر: موسسه الرساله، بیروت- لبنان، سال نشر ۱۴۱۶ هجری قمری- ۱۹۹۶ میلادی.
- ۶- طریحی، فخر الدین، مجمع البحرین و مطلع النیرین، ناشر: مرتضوی ۱۳۷۵ شمسی.
- ۷- طوسی، محمد بن حسن، البیان فی تفسیر القرآن، مقدمه شیخ آقا بزرگ تهرانی و تحقیق احمد قصیر عاملی- بیروت دار الاحیاء التراث العربی.
- ۸- فراهیدی، خلیل بن احمد، (۱۴۲۴ق) العین: بیروت دارالکتب العلمیه.
- ۹- فیض کاشانی، محسن، المحجه البیضاء فی تهذیب الاحیاء، تصحیح: علی اکبر الغفاری، دفتر: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه ی علمیه قم- قم: المطبعه.
- ۱۰- قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، ینابیع الموده لذوی القربی الحسینی، تحقیق: علی جمال اشرف- قم، الناشر: منظمه الاوقات و الشئون الخیریه دارالاسوه للطباعه و النشر المطبعه اسوه.
- ۱۱- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیه- چاپ دوم ۱۳۹۱.
- ۱۲- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، قم، دار الکتب الاسلامیه، چاپ چهارم.
- ۱۳- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه- قم- دار الحديث، ۱۳۸۴ش.
- ۱۴- مسکویه رازی- احمد بن محمد، تهذیب الأخلاق- تحقیق: سید حسین مؤمنی.
- ۱۵- مصطفوی- حسن (۱۳۶۸) التحقیق فی الکلمات القرآن الکریم- بی جا، بی نا.
- ۱۶- نراقی، مهدی، جامع السعاده، ترجمه: کریم فیضی، چاپ سنگی، تاریخ نشر ۱۳۱۲ش.

مقالات

۱-دهقانی، فرزاد، (راهکارهای گریز از فتنه ها از دیدگاه نهج البلاغه) فصلنامه علمی- ترویج اخلاق تابستان ۱۳۹۴.

۲-توکلی، صدیقه(فتنه های آخر الزمان و راه نجات از آن).

۳-حاجی خانی- بید سرخی، علی- علی، (راهکارهای مبارزه با فتنه های اجتماعی با تکیه بر آیات و روایات)، نشریات دانشگاه علامه طباطبائی.

سایت

<https://Tournals.atu.ac.ir>.

<https://www.noormags.ir>.